

6. Касавин И.Т. Междисциплинарность в эпистемологии / И.Т. Касавин // Энциклопедия эпистемологии и философии науки. – М.: Канон+, РООН «Реабилитация», 2009. – С. 478-481.

7. Князева Е.Н. Трансдисциплинарные стратегии исследований / Е.Н. Князева // Вестник Томского государственного педагогического университета. – 2011. – Вып. 10. – С. 193-201.

В.І. Онопрієнко

ВІД МІЖДИСЦИПЛІНАРНІСТІ ДО ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНІСТІ: НОВІ ТРЕНДИ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ

Розглянуто співвідношення міждисциплінарності і трансдисциплінарності та їх методологічні можливості.

Ключові слова: філософія науки, наукова парадигма, міждисциплінарність, полідисциплінарність, трансдисциплінарність, переноси епістемологічного інструментарію з однієї науки в іншу.

V. Onopriyenko

FROM INTERDISCIPLINARITY TO TRANSDISCIPLINARITY: NEW TRENDS IN THE PHILOSOPHY OF SCIENCE

The correlation between interdisciplinarity and transdisciplinarity and their methodological possibilities are analyzed.

Keywords: philosophy of science, scientific paradigm, interdisciplinarity, multidisciplinarity, transdisciplinarity, transferal of epistemological tools from one discipline to another.

УДК 004.738.5:316.324.8 (477)

Л.А. Ороховська

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ МАС-МЕДІА І ДЕРЖАВИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Національний авіаційний університет

Анотація. У статті здійснюється філософський аналіз впливу держави на мас-медіа та впливу мас-медіа, які представляють організації громадянського суспільства, на владу в інформаційну добу.

Ключові слова: громадянське суспільство, держава, інформаційне суспільство, мас-медіа, масова комунікація.

Вступ

Масштаб впливу електронних мас-медіа на сучасне суспільство дає підстави характеризувати політику сучасних держав як медіацентровану (термін введений Д. Свонсоном), а політичну систему, в якій засоби масової інформації здійснюють потужний вплив на політику, – медіацентрованою демократією. Поняття «медіацентрована демократія» є маркером нових видів владних ресурсів у демократичному суспільстві, що базуються на ідеологічному впливі влади на громадян через мас-медіа, які створюють політичну медіареальність. Характерними особливостями медіацентрованої демократії є: перехід ідеологічної функції від держави та політичних партій до засобів масової інформації; поява нових способів налагодження політичного медіадискурсу через демасифіковані мас-медіа, які дозволяють розкрити та реалізувати творчий потенціал громадян, виразити їхні політичні погляди, різні точки зору на існуючі проблеми, здійснювати вплив на політику держави етнічних, національних, соціальних груп, окремих громадян; виникнення політичної медіареальності, що проявляється у перетворенні політики в результаті її віртуалізації на символічний ідеологічний конструкт.

Аналіз публікацій

Проблеми взаємовідносин мас-медіа і влади в умовах інформатизації суспільства розглядаються у працях Ю. Габермаса, С. Гриняєва, М. Дері, У. Еко, Ю. Запісоцького, Д. Іванова, С. Кара-Мурзи, Н. Кочубей, М. Кузнецова, В. Кулика, Д. Ліллєкера, Б. Лозовського, Н. Лумана, В. Межуєва, В. Онопрієнка, О. Панаріна, Н. Петрової, Г. Почепцова, К. Розлогова, С. Тер-Мінасової, Ю. Федотченко, С. Чукута та інших дослідників.

Постановка завдання

Поява електронних засобів масової комунікації

спонує розглянути проблему особливості взаємодії мас-медіа і держави в інформаційну добу, коли виникає новий тип демократії – медіацентрована демократія. Це ставить завдання розглянути мас-медіа як соціальний інститут, що здійснює потужний вплив на поведінкові установки та ціннісні орієнтації і який не може бути під контролем тільки певних політичних сил, а має виражати погляди різних суб'єктів політичного процесу і бути налаштованим на конструктивний медіадискурс у суспільстві.

Основна частина

Наскільки держава є виразником суспільного інтересу значною мірою залежить від того, демократичним чи тоталітарним є її політичний режим. Громадяни можуть впливати на політику держави тільки в умовах демократії, коли є механізми почути голоси як етнічних, національних, соціальних груп, так і окремих громадян. Як показує світовий досвід, тільки незалежні мас-медіа можуть забезпечити для індивідів або груп відкрите, без попереднього дозволу чи ліцензії, поширення інформації, критику уряду, офіційних осіб чи політичних партій. Забезпечити громадянському суспільству можливість відобразити різні точки зору на існуючі проблеми може тільки демократичний режим у країні, при регулюванні діяльності мас-медіа за допомогою правових норм і існуючих інститутів.

Проте і демократична держава зацікавлена у пропаганді політики провладних сил і, виконуючи цю функцію, ЗМІ стають важливою складовою політичної системи. Як справедливо зазначає Д. Ліллєкер, «вплив ЗМІ визначає те, що має обговорюватися, а що – ні; що варто знати народу, а що – ні» [1, с. 15]. Медіацентрована демократія дозволяє за допомогою мас-медіа організувати передвиборні кампанії, створити імідж відповідних політиків. У медіацентрованій демократії навички роботи зі ЗМІ стають

важливими для роботи партійного лідера, а медіа-менеджмент стає головною особливістю проведення політичної кампанії партії. Знаючи важливість впливу мас-медіа на електорат, політики визначають, що стане головною новиною дня і що буде розміщено на перших сторінках газет чи висвітленням яких подій розпочнуться новини. Мас-медіа, у певний спосіб подаючи новини, мають можливість впливати на аудиторію. «ЗМІ не можуть вказати нам, що думати, вони можуть тільки вказати, що нам думати про щось» [1, с. 40], слушно зазначає Д. Ліллекер. За допомогою вироблення і трансляції певних образів і сенсів, міфологем, ідеологічних установок мас-медіа формують певну політичну картину світу. Така медіатизація політики посилює процес переходу політичних уявлень і сенсів з галузі реальної політичної практики в сферу віртуальної політики. Саме віртуальна політична реальність стає для більшості громадян основним джерелом отримання інформації і знань про політику.

Ю. Габермас обґрунтував думку, що в ХХ ст. під впливом науки і техніки відбувається інструменталізація й онаучнення політики, що призводить до загрози безмежної влади технократичної свідомості над ходом суспільного розвитку. Електронні мас-медіа, забезпечуючи можливість інтеракції, ліквідуєчи бар'єри у комунікації, створюють умови для публічної, необмеженої і свободної від панування дискусії про прийнятність і бажаність основоположень та норм на всіх рівнях політичного процесу, в якому лише й можлива «раціоналізація». Саме в раціоналізації суспільних норм Ю. Габермас убачає засіб, який здатний зменшити ступінь репресивності та посилити толерантність стосовно до рольових конфліктів, засіб зменшення жорстокості поведінки та наближення до того типу контролю за поведінкою, який дозволяє тримати рольову дистанцію і гнучке використання, але в той же час допускає і рефлексію стосовно доступних норм. І хоч раціоналізація суспільства сама по собі не призводить до кращого функціонування суспільних систем, проте «вона забезпечила б членів суспільства шансами подальшої емансипації та прогресуючої індивідуалізації» [2, с. 111], а також від утисків з боку владних структур стосовно діяльності ЗМІ.

Мас-медіа, будучи інструментальною складовою владних структур, конструюють реальність у їхніх інтересах, подаючи інформацію так, що вона набуває статусу реальної події. Підбір фактів, блокування небажаної інформації і оціночних суджень, відповідні коментарі створюють певну картину й до аудиторії доноситься тільки та «реальність», інформація про яку пройшла через ЗМІ. Розширення свободи інформаційного вибору виявляється ілюзією. Хоч і є значний вибір каналів і форм подачі інформації, проте рівень інформованості суспільства загалом знижується, а оцінка подій здійснюється на основі стереотипів. Формування стереотипів і створення певного враження або ставлення до того чи іншого факту, події І. Панарін справедливо відносить до технології маніпулювання свідомістю [3, с. 234]. Так політичні стереотипи формуються у мисленні людей, коли мас-медіа вдаються до практики «навішування ярликів» та персоналізації. Така політика усу-

ває пересічних громадян із коридорів влади, веде до розчарування в інститутах громадянського суспільства, які руйнуються. У результаті боротьба за владу в сучасну епоху ведеться не на полі реальних політичних справ, а в засобах масової інформації. Передвиборчі кампанії часто супроводжуються прийомом інформаційної війни, але їхнє використання веде до дезінформації мас, зниження інформаційної критичності суспільства, втрати інтересу до політики, суспільної дезінтеграції.

Як державні ЗМІ, так і ті, що належать опозиційним партіям, з метою впливу на суспільство, вибірково ставляться до фактів, спрощують чи вибирають ті приклади, які підтверджують заданий тезис. До таких технік належать також затримка подачі інформації, перенесення уваги з однієї ситуації на іншу, яка більше відповідає інтересам маніпулятора. ЗМІ самі визначають, що потрібно і що не потрібно виносити на суд громадськості. Власники мас-медіа визначають пріоритетність і привабливість тем для обговорення. Засобами, які дозволяють привернути увагу, часто обираються: неординарність фактів, підбірка негативної чи сенсаційної інформації. У такий спосіб ЗМІ дозволяють корегувати, регламентувати і проектувати масову свідомість і психіку людей.

Політичне життя демократичних країн перебуває у постійній динаміці та боротьбі між різними політичними силами. Намагаючись зберегти свій вплив на суспільство, правлячі кола намагаються взяти мас-медіа під свій контроль і покласти на них функції соціального контролю і політичного впливу. Розрахунок робиться на те, що пересічний громадянин не здатний сам інтерпритувати події, а покладається на думку ЗМІ, не замислюючись про те, що їхній маніпулятивний арсенал може здійснюватися через свідоме спотворення реального становища речей, через замовчування одних фактів та акцентуванні на інших, публікацію неправдивих повідомлень, створення відповідних психологічних установок і настроїв у аудиторії. Часто факти підтасовуються під створені концепції.

Масовізація суспільства веде до «спрощення політики», про що заговорили ще в 1990-ті роки, використовуючи цей термін для опису того, як ЗМІ подають політичні новини: висвітлюють політику так, як популярну культуру, надають перевагу видовищам, ритуалам, тому, що піддається персоніфікації, а також те, як на це реагує політична комунікація. Телебаченням замість політики часто пропонується шоу, на що звертає увагу У. Еко: «Карнавалізувалася політика, для якої тепер постійно застосовується визначення «політика – видовище». Все більше дискредитується парламент. Усе частіше політика вершиться в телестудіях, на зразок гладіаторського бою» [4, с. 146]. Коли політики відчують свою неспроможність щось змінити, коли очікування суспільства не можуть бути задоволені, тоді телеглядачам пропонують псевдоподії, які відбуваються настільки, наскільки про них розповідають із телеекрану і які підміняють справжнє життя з його справжніми проблемами.

Виробники політичної продукції створюють її для того, щоб просувати імідж, стиль окремих політиків за рахунок самої політики і серйозних дебатів. Полі-

тичні партії розглядають мас-медіа, насамперед, телебачення, як засіб для встановлення контакту з масовою аудиторією. А це, у свою чергу, приводить до того, що політична комунікація переймає телевізійні норми і культуру. Спрощення політики в ЗМІ (увага до бульварної культури, особистого життя знаменитостей, зірок спорту та сексуальних скандалів) назвали таблоїдизацією – гонитвою за сенсаціями. У країнах Заходу телебачення все більше уваги приділяє популярній культурі, намагаючись залишити аудиторію деполітизованою. Політична комунікація все більше естетизується, оскільки для неї стає дедалі значимішим стиль і спосіб репрезентації. Суспільство все більше захоплюється зовнішніми проявами, ніж сутністю. Політики іноді надають більшої ваги естетиці та іміджу, ніж змісту виступу. Спосіб репрезентації в мас-медіа політиків та партій може як створити їм позитивний імідж, так і підірвати репутацію. Політична пропаганда, особливо під час виборчих кампаній, спрямована на прославлення кандидатів, а об'єктивні проблеми зазвичай витісняються з поля зору.

Суспільні процеси для аудиторії медіа стають усе більше «непрозорими», й індивіду все важче об'єктивно оцінити зміни в суспільстві. Прийшовши до влади, політичні лідери та партії намагаються донести до суспільства ті ідеї, які важливі для них, та забезпечити прийняття цих ідей суспільством. Засоби комунікації посилюють владу та авторитет політичних лідерів і створюють новий тип лідера – публіциста, який здатний впливати на публіку, перетворювати її на партію. Соціологічні опитування та рейтинги стають непрямим підтвердженням легітимності влади. Власники інформаційних каналів «обробляють» аудиторію в розрахунок на отримання голосів.

Держави в усі часи використовували мас-медіа для посилення своєї влади, на що звернув увагу Е. Тоффлер. «Держава – будь-яка держава – зайнята тим, щоб бути при владі. Чого би не вартувала економіка для решти людей, вона буде шукати шляхи для опанування останніх революційних змін в галузі комунікацій, прагнучи використовувати їх у своїх цілях, і вона буде створювати перепони вільному потоку інформації» [5, с. 448]. Але ми не можемо погодитися з його думкою, що це відноситься до медіаполітики всіх держав. У демократичних суспільствах громадяни, представники різних груп можуть виражати свої інтереси в залежності від розвитку інститутів громадянського суспільства. Технологічна революція перетворила електронну та друковану пресу в інститут, що охоплює своїм впливом усе суспільство. Поеднання цього інституту з демократичними структурами дозволяє проводити політику гласності й тим самим задовольняти запити громадян, що вступають у діалог із владою. Забезпечити проведення об'єктивного дискурсу в ЗМІ допомагає формат інтерактивних комунікацій. Через дзвінки в прямому ефірі, SMS-голосування, інтерактивні опитування аудиторії можливе налагодження діалогу між владою та громадськістю.

Доступ громадян до політичної сфери в інформаційному суспільстві забезпечується, насамперед, через медіадискурс, який дозволяє, по-перше, налагодити інформування уряду і політичних партій про

існуючі в суспільстві проблеми й суперечності; по-друге, здійснювати інформування суспільства про рішення уряду і партійних інститутів; по-третє, політичний медіадискурс стає інструментом, що дозволяє організувати інформаційні змагання між конкуруючими способами інтерпретації подій у засобах масової інформації. У результаті посилення ідеологічного впливу та ролі мас-медіа в забезпеченні політичного медіадискурсу між владними політичними інститутами та громадськістю, в налагодженні обміну ідеями між різними політичними суб'єктами та інститутами формується особливий тип демократії – медіацентрована демократія.

Для збереження цілісності демократичних держав важливо налагодити свободні, чесні і регулярні вибори, під час яких обирають і можуть бути обрані громадяни, не зважаючи на їхню расову й етнічну приналежність, стать, релігійні та політичні переконання. Це можливо за умови, що держава підтримує плюралізм поглядів та забезпечує доступ політиків до засобів масової інформації. Там, де сформоване громадянське суспільство, крім виборчих політичних структур, існують впливові групи, які представляють виборців, що мають особливі інтереси (професійні, творчі, вікові тощо). Тільки наявність альтернативних точок зору, можливість реального вибору забезпечує в суспільстві плюралізм думок. Проте і в демократичних суспільствах є групи, які не можуть через відносини, що склалися, і через існуючі соціальні інститути відкрито висловлювати свої вимоги, проблеми, сподівання. І чим менше розвинене громадянське суспільство, тим більше таких груп. Налагодження комунікації між цими групами та всередині них є важливим для розвитку демократії, оскільки нехтування їхніми інтересами призводить до різних форм протесту – від таких форм як страйки, демонстрації, аж до терору.

Якщо раніше досить важко було стати суб'єктами на ринку мас-медіа, щоб створити радіостанцію чи незалежну телевізійну станцію (це залежало від політичних і законодавчих рішень, а не тільки від економічних), то мережі комунікації, які використовують комп'ютери, стають досить поширеною інтерактивною реальністю, розвиток якої є важко прогнозованим. Сучасні мас-медіа сприяють вільному об'єднанню громадян в групи на основі спільних політичних інтересів. Люди можуть швидко і приєднатися до них, і полишити їх. «Кожна така група є своєрідним поєднанням принципів приналежності та рухливості. Багато з них є свого роду культурами протесту, горизонтальним продовженням мереж громадянського суспільства, перебуваючи як всередині, так і за межами національних держав» [6, р. 142], – констатує Дж. Уррі.

В інформаційну еру різні види соціальних рухів (за охорону навколишнього середовища, жіночі, за людські права, за етнічну ідентичність, релігійні, націоналістичні, культурні і т.п.) організовуються за допомогою Інтернету. Інтерактивні мережі стають засобом соціальної трансформації, матеріальним базисом для організації й мобілізації прихильників певних ідей та інтересів. Керівники рухів за допомогою Інтернету мають змогу координувати дії прихильників, призначати час особистих зустрічей у ви-

значеному місці, створювати добре організовані акції протесту. Рухи, які виникають в мережі Інтернету, важко контролювати державі, оскільки їх не можна дезорганізувати або захопити.

Н. Луман наголошує на тому, що «протестні рухи наших днів не можна порівняти ні з релігійними рухами оновлення, ні з економічно обумовленими заворушеннями і бунтами старого світу. Чітко розрізняється тут і їхня тематична різноманітність, насамперед у другій половині ХХ століття. «Теми, які дають привід для виникнення протестних рухів, є гетерогенними і залишаються гетерогенними навіть тоді, коли їх об'єднують у такі крупні групи як «довкілля світу», «війна», «становище жінок», «регіональні особливості», «Третій світ», «засилля іноземців». Теми відповідають формі протесту, як програми – коду. Вони проясняють, чому протестуючі опиняються по один бік форми» [7, с. 294]. Поряд із такими протестними рухами, як феміністи, екологи, все частіше заявляє про себе «рух ксенофобів, які до того ж розривають всякі коаліції з тими рухами, які стали класичними протестними рухами і привертають суспільну увагу хіба що тільки спонтанними актами насилля, тобто діючи кримінальним шляхом. Якщо ми запитаємо його прихильників про їхні мотиви, то вони вкажуть на своїх противників, іноземців, самі ж протести служать майже винятково «самореалізації» в модусі поведінки нижчих верств» [7, с. 287–288]. Учасниками цих рухів стають все більш індивідуалізовані особистості, найчастіше це молоді люди з університетською освітою, які протестують проти посягань на самовизначення способу їхнього життя. Новою формою протестів проти дій уряду, корпорацій, які порушують права громадян чи працівників, стали протести хакерів, які проникають на веб-сайти урядових установ, корпорацій, щоб висловити протест проти їхніх дій та показати їхню ненадійність.

Мас-медіа, як функціональна система, що орієнтується на суспільну думку політичної системи, підхоплює і абсорбує протестні теми і може сприяти як їхній актуалізації, так і їхній втраті популярності. Висвітлення певних тем протесту дозволяє ЗМІ за допомогою висвітлення конфліктів із постійно змінними темами, підбору кадрів та коментарів формувати певну громадську думку. Спостерігається планування протестів, на що звертає увагу Н. Луман: «Протест інсценує «псевдоподії» (так вони називаються в медіадослідженнях), тобто події, які були раніше вироблені для репортажу про них, і взагалі не відбулися б, якби не існувало мас-медіа. Протестні рухи використовують мас-медіа, щоб звернути увагу, але (як показують новітні дослідження) не для рекрутування прихильників. Циклічність відносин є очевидною. Вже при плануванні власних акцій протестні рухи налаштовуються на готовність мас-медіа дати про них повідомлення і на їхню телегенічність» [7, с. 298–299]. У такий спосіб протестні рухи, організовуючи за допомогою мас-медіа опір чомусь, стають способом конструювання реальності сучасного світу.

Посилення протестних рухів у сучасному світі ставить перед державою завдання розробити план робіт і програму співробітництва заради спільної справи – організації нового типу суспільного життя,

який би враховував інтереси різних груп населення, а не тільки тих, хто представлений у владі. Має відбуватися консолідація різних етнічних спільнот, мовних груп, конфесій у єдину політичну культуру, а всі громадяни країни повинні мати можливість ідентифікуватися з політичною культурою власної країни однаковою мірою, незалежно від їхніх інших ідентифікацій. Ю. Габермас справедливо вважає, що «солідарність громадян перебудовується на основі «конституційного патріотизму». Якщо цей процес зазнає краху, то державно-правова структура розвалюється на субкультури, які відмежовуються одна від одної» [8, с. 290]. Політика держави, яка орієнтована на консолідацію різних соціальних груп, у сфері мас-медіа, на нашу думку, має бути спрямована на: забезпечення суспільства повною, правдивою, своєчасною інформацією з розрізненням фактів і думок; забезпечення плюралізму ЗМІ, який би відображав усе розмаїття позицій різних політичних сил; визнання рівності всіх засобів масової інформації, поваги до їхніх позицій і думок; забезпечення свободи інформаційної політики в межах законів про ЗМІ; толерантність ведення інформаційної політики; аргументованість суджень, відмову від маніпулятивних прийомів, софістики; ведення відкритого діалогу, об'єктивності представлених аргументів; дотримання вимог інформаційної безпеки, неприпустимість інформаційних війн.

Висновок

Критерієм ефективності державного управління загалом і його інформаційно-політичної складової зокрема має стати динаміка стосунків народу до влади і до мас-медіа. Їхня взаємодія повинна відбуватися на принципах свободи вибору, паритету і солідарності. Для забезпечення стабільності у суспільстві держава має вчасно реагувати на сигнали громадян, інформувати їх про вирішення проблем, що виникають у суспільстві. Громадяни мають розуміти процеси, які відбуваються у суспільстві. Для цього потрібна активність, адекватність ЗМІ при виконанні своїх функцій. Держава повинна приділяти належну увагу роботі прес-служби, яка разом із мас-медіа активно працює над вирішенням проблем у суспільстві, над ростом інформованості громадян. Саме високий рівень інформованості громадян, відкритість держави суспільству сприяє підтриманню соціальної стабільності.

Список літератури

1. Лиллекер Д. Политическая коммуникация. Ключевые концепты / Д. Лиллекер ; пер с англ. С. И. Остнек. – Х. : Изд-во «Гуманитарный Центр», 2010. – 300 с.
2. Хабермас Ю. Техника и наука как «идеология» / Юрген Хабермас ; пер. с нем. М. Л. Хорькова. – М. : Праксис, 2007. – 208 с.
3. Панарин И. Н. Технология информационной войны / И. Н. Панарин. – М. : «КСРП+», 2003. – 320 с.
4. Эко У. Полный назад! «Горячие войны» и популизм в СМИ / Умберто Эко ; пер. с итал. Е. Костюкович. – М. : Эксмо, 2007. – 592 с.
5. Тоффлер Э. Метаморфозы власти / Э. Тоффлер ; пер с англ. – М. : ООО «Издательство АСТ», – 2003. – 669 с.
6. Urry J. Sociology Beyond Societies: Mobilities for the Twenty-first Century / John Urry. – L., N. Y. : Routledge, 2000. – 255 p.
7. Луман Н. Общество общества. Часть IV. Дифференциация / Никлас Луман ; пер. с нем. Б. Скуратов. – М. : Логос, 2006. – 320 с.
8. Хабермас Ю. Ах, Европа. Небольшие политические сочинения, XI / Юрген Хабермас ; пер с нем. Б. М. Скуратова. – М. : Издательство «Весь мир», 2012. – 160 с.

Л.А. Ороховская

ОСОБЕННОСТИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ МАСС-МЕДИА И ГОСУДАРСТВА В ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ

В статье осуществляется философский анализ влияния государства на масс-медиа и влияния масс-медиа, которые представляют организации гражданского общества, на власть в информационную эпоху.

Ключевые слова: гражданское общество, государство, информационное общество, масс-медиа, массовая коммуникация.

L. Orokhovska

SIDES OF INTERACTION OF MASS-MEDIA AND STATE IN INFORMATION SOCIETY

The article contains the philosophical analysis of the state impact on the mass media and the mass-media influence on behalf of civil society organizations on the state power in the context of Information society.

Key words: civil society, state, Information society, mass media, mass communication.

УДК 316.77.1

Ю.В. Харченко

**ФЕНОМЕН ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ КАК ОТРАЖЕНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ:
ОНТОЛОГИЧЕСКИЙ ПОДХОД**

Кировоградский государственный педагогический университет им. В. Винниченко

Аннотация. В статье осуществляется концептуализация феномена взаимодействия как социального процесса на основании базовых онтологических подходов.

Ключевые слова: взаимодействие, социальные процессы.

Актуальность

Проблема взаимодействия как таковая представлена в различных исследованиях достаточно объемно, но, по нашему мнению, вновь возникает необходимость ее существенного переосмысления. Причиной такого пристального внимания являются тенденции, которые приводят к потере согласия между людьми и их разобщению, которые становятся все более выразительными в современном обществе. Именно поэтому данная проблема как никогда актуальна и важна. Рассматривая пристально динамику социальных процессов, можно прийти к заключению, что не всегда различные модели социального взаимодействия эффективны, а результаты социальной коммуникации – конструктивны и позитивны. Но при этом динамика развития общества зависит не от естественных преобразований, которые должны происходить в нем время от времени, как и повсеместно в природе, а от принятия неэффективных решений, непрозрачных политических, экономических, индивидуальных стратегий и тактик.

Социум как многоуровневое сложное образование, в инфраструктуру которого встраиваются различные сферы – политическая, экономическая, производственная, бытовая, культурная, научная и многие другие – исторически порождает наиболее эффективный инструментарий управления и контроля, базирующийся на универсальных принципах взаимодействия. В современной политике, например, можно наблюдать различные деструктивные процессы, свидетельствующие о дисбалансе глобальной системы политической отношений. Нарушение принципов взаимодействия порождает конфликты между людьми, причем, не только лишь в отдельно взятой семье, но и на государственном или межгосударственном уровнях, на одном или на нескольких континентах.

В социокультурной плоскости также пока не установлен в полной мере межкультурный полилог, поскольку политические разногласия отражаются

существенным образом и в сфере культуры. Сегодня действительно можно наблюдать противостояние национальных культурных сообществ, несовпадающих традиций, ценностей, ментальностей, межличностных позиций. Ведь, как выясняется, даже отдельно взятое общество в плане культурном – неоднородно. Сохранение мира и согласия зависит от того, насколько эффективно ведется работа в этом направлении. Это зависит, прежде всего, от государства, политических институтов, институтов дипломатии. Сам по себе мир невозможен, если только все члены общества не пришли индивидуальным путем и в равной степени самостоятельно к пониманию моральной стороны мирного сосуществования, межличностного консенсуса. В большинстве случаев межкультурные, межконфессиональные, межэтнические конфликты возникают вследствие возникновения искусственных преград, внешних факторов или сил, некорректной политики.

Кроме того современная эпоха стала своего рода эрой коммуникации и компьютерных технологий, новых возможностей и сверхскоростей. Человек ощущает, что больше не может жить по-старому, он должен молниеносно принимать решения, применяться к условиям быстро меняющегося мира. В таких условиях взаимодействовать становится все более сложно, связи между людьми все менее устойчивы и недолговечны. Ключевыми остаются главные вопросы: как все это повлияет в дальнейшем на качественное состояние социума? Будет ли социум более или менее устойчивым при условии, что он становится сверхдинамичным и связанным? Как это отразится на духовном мире и повлияет ли на личность конструктивно? Сможет ли человек взаимодействовать эффективно с другими людьми – семьей, коллективом, друзьями, представителями других национальностей? Возможна ли его полноценная коммуникация с обществом и природой. В таких условиях потеря консенсуса может стать невосполнимой потерей.